

ONI NE MOGU DA ČEKAJU

SAŽETAK STUDIJE O SIROMAŠNIM STARIM LJUDIMA U SRBIJI I PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE NJIHOVOG POLOŽAJA

Istraživanje koje su provele NVO Amity i mreža HumanaS stavlja u fokus grupu starijih ljudi koji su predugo bili ignorisani. Oni su primorani da žive u siromaštvu i ne mogu se dovoljno osloniti na državu, svoju porodicu ili sopstvene prihode da bi preživeli. Ovaj izveštaj je poziv na akciju da se ti ljudi prepoznaju i izvedu iz svakodnevnog siromaštva koje uništava njihove živote.

Istraživanje sa ciljem da se sagledaju potrebe siromašnih starijih lica za dodatnim merama finansijske podrške od države obuhvatilo je 1.136 siromašnih građana i građanki Srbije, starijih od 65 godina koji nemaju lična primanja ili imaju primanja manja od 6500 dinara.

Ključni nalazi Istraživanja su:

- 45% ispitanih starijih živi u porodici sa prosečnim mesečnim prihodom manjim od 4.000 dinara (50 EUR) po članu domaćinstva (oko 185.000 lica)
- 89% siromašnih starijih boluje od neke hronične bolesti što je znatno više od broja registrovanog među opštom populacijom starijom od 70 godina (81%).
- Postoji snažna veza između siromaštva starijih i njihovog obrazovnog statusa. 27% ispitanika su potpuno nepismeni, a svi ostali su sa nepotpunom osnovnom (46%) ili sa osnovnom školom (27%).

Stariji ljudi u Srbiji se ne mogu dovoljno osloniti na državu da im pomogne:

- Svega 6% intervjuisanih starijih primaju socijalnu pomoć - materijalno obezbeđenje porodice (MOP) i oni su uglavnom direktni korisnici pomoći. Oni spadaju među najugroženije. Njihovo zdravstveno stanje, sposobnost svakodnevnog funkcionisanja, emocionalni status, kvalitet života i karakteristike domaćinstva su značajno lošije u odnosu na siromašne starije sa sopstvenim prihodom. Posebno je teška situacija sa onima iz Istočne Srbije.
- Svaka dvanaesta starija osoba u Srbiji ne prima penziju samo zato što nije ispunila zakonski minimum od 15 godina uplaćivanja doprinosa (100.000 lica).
- Institucije nemaju značajnu ulogu u mreži podrške i pomoći siromašnim starijim ljudima, pokazalo je istraživanje. Oni kojima je potrebna pomoć za svakodnevno funkcionisanje se minimalno oslanjaju na institucije koje potencijalno mogu da im pruže podršku, kao što su ustanove socijalne zaštite, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, humanitarne organizacije.

Mnogi stariji u Srbiji ne mogu se osloniti na podršku porodice:

- Bez dece, unuka, bliskih srodnika je svaka šesta starija osoba koja živi sama (17%), svaka peta osoba sa socijalnim primanjima kao izvorom prihoda (19%).
- Alarmantno je što osobe koje žive same znatno češće navode da se ne oslanjaju ni na koga, čak i u slučajevima kada imaju porodicu/srodnike.
- Mnogi koji imaju porodicu prevashodno se na nju oslanjaju, ali su finansijski resursi njihovih porodica ili srodnika često nedovoljni. Stariji smatraju da nemaju pravo da od svoje dece koja i sama teško žive očekuju finansijsku pomoć i libe se da traže pomoć države ukoliko ih to obavezuje da dokazuju primanja svoje dece.
- Tek svaki treći od onih koji su najbliži siromašnim starima (35%) je zaposlen.

Siromašni stariji su socijalno isključeni:

- Uskraćene su im osnovne potrebe. Žive u neadekvatnim uslovima, koriste staro i dotrajalo pokućstvo, svega 65% njih poseduje radio aparat. Ne kupuju odeću, nose stare stvari, prepravljaju odeću koju dobiju od drugih. Obuću kupuju samo kada se stara potpuno podere.
- Zdravstvena zaštita im je manje dostupna. Udaljenost zdravstvenih ustanova je najčešći razlog zašto nisu posećivali doktora. Čak i kada je zdravstvena ustanova blizu oni ne mogu da odu do nje, a novac za prevoz nemaju.
- Situacija je još teža u slučajevima gde ne postoji porodična solidarnost, što dodatno povećava njihov osećaj usamljenosti i očajanja.
- Da ima novca na raspolaganju, najveći broj siromašnih starijih bi ga prvo potrošio na kupovinu hrane (svaki treći) ili na kupovinu lekova (svaki četvrti).
- 54% starijih od 65 godina koji primaju socijalnu pomoć jede mese jednom nedeljno, ili ređe. 50% starijih u Istočnoj Srbiji pije mleko jednom nedeljno ili ređe od toga.

Siromašni su lošijeg zdravstvenog stanja od vršnjaka iz opšte populacije:

- Vidljiva je tendencija da što je niži prosečni prihod domaćinstva to osoba tvrdi da lošije stoji sa zdravljem. Drastično lošije od ostalih su svoje zdravije ocenile osobe kojima je osnovni izvor prihoda socijalna pomoć – njih je čak preko polovine reklo da im je zdravstveno stanje prilično lošije u odnosu na druge osobe njihovih godina.
- Devet od deset starijih osoba zbog svog zdravstvenog stanja ima smetnje u obavljanju dnevnih aktivnosti. Zabrinjavajuće je da petina starijih kaže da im je potrebna pomoć i za neophodne svakodnevne radnje kao što je kretanje po

kući i održavanje lične higijene. Još je potrebna pomoć u ishrani i u održavanju higijene stana (čak trećini starijih lica). Potrebno im je više pomoći u poređenju sa opštom populacijom starijom od 70 godina.

- 26% ispitanih ne uzima lekove koje im je lekar preporučio, a koji se ne izdaju na recept, dok među primaocima socijalne pomoći čak 41% njih ne kupuje lekove. Tek svaki peti hronično oboleli stariji iz regiona Istočne Srbije uzima svoje lekove redovno.

Potrebe za posebnim finansijskim transferom za starije/socijalnim penzijama:

- Stariji koji su anketirani su ocenili da je potreba za uvođenjem socijalnih penzija/posebnog finansijskog transfera veoma velika - 4,8 na skali od 1 do 5. Čak 77% starijih osoba smatra da bi taj iznos finansijske pomoći i od 80 EUR bio premali.
- Postojeći finansijski transfer - MOP nije adekvatna mera za stare jer su uslovi za njegovo ostvarivanje isti kao i za radno sposobne i veoma su oštri – prima ga manje od 1% stanovništva starijeg od 65 godina (11.200 lica) iako je 2007. godine 9,6% tog stanovništva živelo ispod granice siromaštva.
- Siromašni stariji uglavnom su sa sela i vlasnici su imovine (kuće i više od pola hektara zemlje, što ih isključuje iz prava na MOP).
- Do sada su 72 zemlje u svetu uvele institut socijalnih penzija za siromašne stare.
- Sa 0,11% bruto društvenog proizvoda 2006. i 0,12% 2007.godine, Srbija spada u zemlje sa najmanjim izdvajanjima za socijalna davanja, duplo manjim od Hrvatske (0,24%). Slovačka, Češka i Slovenija izdvajaju skoro 0,5%.

ZATO JE NEOPHODNO:

*Da Vlada Republike Srbije i Ministarstvo rada i socijalne politike uspostave **novi mehanizam/finansijski program, za ublažavanje i za izlazak starijih iz siromaštva.***

Ovaj mehanizam treba da obuhvata najsiromašnije na najefikasniji način a korisnici da budu:

- stariji koji žive u samohranim staračkim domaćinstvima a nemaju lične prihode, prihode od zemlje, kao ni finansijsku podršku od srodnika
- stariji ljudi koji sada koriste MOP
- stariji koji imaju penzije nedovoljne za obezbeđenje egzistencijalnog minimuma

Sredstva za ovaj program obezbediti u budžetu Republike Srbije

- Ublažiti kriterijume za stare za ostvarivanje ovog prava u odnosu na one za MOP kroz povišenje linije siromaštva, ublažavanje prihodnih i imovinskih uslova.
- Za ostvarivanje ove vrste pomoći pojednostaviti administrativnu proceduru u odnosu na onu koja se koristi za MOP.
- Omogućiti da informacija o ovom programu dospe do svakog potencijalnog korisnika

Uvođenjem ove mere dokazuje se socijalna odgovornost države a najsiromašnijima se omogućava korišćenje prava na minimum sigurnosti i dostojanstva.

...Iz aktuelnih studija o socijalnoj zaštiti u Srbiji

... „Prilikom analize starosne strukture primalaca MOP-a autori studije „Analiza uticaja državne finansijske podrške siromašnima“ (Gordana Matković i Boško Mijatović, 2008. g.) kažu: „Poređenje sa profilom siromaštva po starosti svakako otvara pitanje adekvatnosti zaštite starijih lica, čije je siromaštvo značajno iznad proseka a udeo u ukupnom broju siromašnih iznosi čak preko jedne četvrtine.“ ....

... „Treba ozbiljno razmisliti o mogućnostima socijalnih penzija za oko 250.000 zemljoradnika starijih od 65 godina koji nisu uključeni u PAYG sistem, jer država i inače već sada pokriva preko 90% deficita penzionog fonda poljoprivrednika“ .... – iz studije „Socijalna zaštita i socijalna uključenost u Srbiji“ Jurij Bajec, Gorana Krstić, Ljiljana Pejcin-Stokić, Goran Penev, 2008.

Stariji ljudi u Srbiji – činjenice i brojevi

- Na listi demografski najstarijih zemalja sveta, Srbija se nalazi na šestom mestu, sa prosečnom starošću 40,7 godina.
- 1981. godine u ukupnom stanovništvu bilo je 10,4% starijih od 65 godina, 2002. 16,54% (1.240 505 lica), a projekcije pokazuju da će se trend starenja stanovništva nastaviti i da će se povećati za trećinu do 2052. godine. Udeo starih u ukupnom stanovništvu kretaće se između 18,7 i 27,5%.
- U strukturi ukupne populacije siromašnih 2002. godine starih je bilo 25.1%, a 2007. 25.3%.
- 2008. godine u Srbiji je 7,9% opšte populacije siromašno, dok je stopa siromaštva starijih od 65 godina 10,1%.
- U Srbiji svaka četvrta osoba, starija od 65 godina, nema penziju (oko 30%, tj. 385.000)
- Oko 253.000 penzionera prima minimalne penzije a među njima je oko 30.000 onih čije su penzije niže od 6.500 dinara, tojest 80 EUR (oktobar 2008. godine)
- Srbija ima 3.45% nepismenih u populaciji starijoj od 10 godina. Procenat nepismenih unutar populacije starije od 60 godina je čak 11.2%., žena 17,69%, a muškaraca 2.67%.

Rečima starih:

”...Kako može da izgleda nečiji život kad dnevno pojede koru hleba i popije šolju čaja...”

“...Da imam samo tri 'iljade dinara bila bi druga radnja...”

”...Ćerka brine o meni koliko sme... kad me zove na kafu ja dođem, kad ne zove ja ćutim...”

“...Život staje onda kad ne možeš da izađeš iz kuće..”

“..Šta mi vredi što imam zemlju kad niko neće da uzme tak'u zemlju da obrađuje...”

NVO Amity, Španskih boraca 4, 11070 N.i Beograd, 011/21 31 261, amity1@eunet.rs

Za HumanaS, NVO Lastavica, Obilićev venac 2, 11271 Surčin lastavic@eunet.rs

www.amity-yu.org i www.humanas.rs